

اخبار شیعه در خصوص قضاء با شاهدو یمین

و رسیدگی به ارزش آنها

فصلی است از کتاب ارزنده «قضاء با شاهدو یمین از نظر مذاهب خمس» تالیف جناب آقای سید محمود روح الامینی معاون و مدیر کل اداری آستان قدس که با نشر آن در نامه آستان قدس موافقت کرده اند ، هیئت تحریریه نامه آستان قدس بدین وسیله از همکاری و محبت ایشان سپاسگزاری می کند .

شیخ حر عاملی (۱) در کتاب وسائل الشیعه باب چهارده از ابواب کیفیت حکم از کتاب قضاء در صفحه ۴۰۱ و ۴۰۲ جلد سوم طبع امیر بهادر بیست و دو حدیث در این خصوص نقل کرده که در این احادیث نیز مانند احادیثی که از اهل سنت نقل شده اختلاف الفاظی از قبیل زیاده فی الدین و فی الاموال ملاحظه میشود که شرح آن ضرورتی ندارد و در فصل پنجم بعضی از این خصوصیات اشاره خواهیم کرد .

۱- حر عاملی - محمد بن حسن بن علی بن حسین یا محمد بن حسین عاملی مشغری عالمی است فاضل جامع کامل فقیه جلیل محدث نبیل از اکابر علمای دینیه که شیخ المحدثین بوده و به شیخ حر عاملی معروف میباشد . در شب جمعه هشتم رجب ۱۰۳۳ هجری در قریه مشغره نامی از دهات جبل عامل متولدو در نزد والد و عم خود شیخ محمد وجد مادری خود شیخ عبدالسلام بن محمد ودائی پدرش شیخ علی بن محمود و دیگر اکابر عصر تلمذ نموده تالیفات دینی بسیاری دارد :

۱- اثبات الهدات بالنصوص والمعجزات ۲- الاثنی عشریة فی الدالوفیة ۳- الاجازات ۴- احوال الصحابه ۵- الاربعون حدیثاً ۶- ارجوزه فی الارث ۷- ارجوزه فی الزکوة ۸- ارجوزه فی الهندسه ۷ - امل الامل فی علماء جبل عامل که در سال ۱۳۰۲ در تهران چاپ شده و کتب دیگری . وفات شیخ حر در ۲۱ رمضان ۱۱۰۴ در مشهد مقدس رضوی واقع و در صحن شریف آن حضرت نزدیکی مدرسه میرزا جعفر مدفون گردید، قدس سره .
(نقل از جلد ۱ صفحه ۳۱۵ و ۳۱۶ ریحانة الادب)

این که گفتیم بیست و دو حدیث هر حدیثی چه بسا از چند مصدر روایت شده باشد که اگر هر مصدری را جداگانه به حساب آوریم تعداد آن خیلی زیادتر خواهد شد. مرحوم نوری در کتاب مستدرک الوسائل خود احادیثی را که در وسائل (۱) نیست نقل میکند، در باب ۱۲ از ابواب کیفیت حکم جلد سوم صفحه ۲۰۱ هفت حدیث دارد و چنانچه بخواهیم این احادیث را يك يك ذکر کنیم مالال آور خواهد بود فعلا بذکر دو حدیث اکتفا میکنیم و در ضمن فصل پنجم نیز بذکر بعضی احادیث دیگر احتیاج پیدا خواهیم کرد.

آندو حدیث عبارتند از :

۱- حدیثی که در تهذیب جلد ششم صفحه ۲۷۲ رقم ۷۴۱ و در استبصار جلد ۳ صفحه ۳۳ رقم ۱۱۳ مرحوم شیخ طوسی اعلی الله مقامه الشریف روایت کرده و در کافی هم این حدیث را در جلد دوم فروع طبع سال ۱۳۱۵ صفحه ۳۵۰ باب شهادت الواحد و یمین المدعی حدیث چهارم روایت میکند و مرحوم مجلسی (۲) اعلی الله مقامه الشریف

۱- منظور وسائل الشیعه تألیف شیخ حر عاملی است

۲- مجلسی- ملامحمد باقر بن محمد تقی بن مقصود علی مجلسی اصفهانی از متبحرین علمای امامیه و فحول واعیان ققهای اثنی عشریه و از عدول وثقات محدثین طریقت جعفریه و عالمی است عامل ربانی و فقیهی است کامل سبحانی، محقق مدقق متکلم جامع معقول و منقول و در فقه و تفسیر و حدیث و درایه و رجال و اصول فقه و کلام و دیگر علوم دینیہ مسلم خاص و عام و در اصفهان امام جمعه و جماعت و از طرف سلاطین وقت شیخ الاسلام و دارای نفوذ تمام و یگانه حامی دین مبین و مجدد و سنن و شرایع سید المرسلین و محیی آثار ائمه طاهرین علیهم السلام بوده و خدمات دینیہ متنوعه او از حیث تألیف و تدریس و احقاق حقوق و امر به معروف و نهی از منکر و ترجمه احادیث و اخبار آل محمد و نشر آنها در بلاد عجم و قضای حوائج مردم و . . . گنجایش يك هزارم آنها را ندارد (در ریحانة الادب تألیفات علامه مجلسی را به تفصیل شرح داده و ۵۹ کتاب که بعضی از آنها مانند بحار الانوار فی اخبار الائمة الاطهار دارای ۲۶ مجلد بزرگ است نام برده) یکی از تألیفات آن بزرگوار مرآة العقول شرح عربی اصول و فروع کافی است و در چهار مجلد بزرگ در ایران چاپ شده است. ولادت مجلسی در سال ۱۰۴۷ هجری قمری واقع (جامع کتاب بحار الانوار ۱۰۳۷) که گویا خلقت او برای انجام این خدمت مهم دین بوده است و وفات او در سال ۱۱۱۱ هجری واقع است (حزن و غم ۱۱۱۱) و یا (خازن جنت ۱۱۱۱)

در صفحه ۲۲۶ جلد چهارم مرآت العقول فرموده است: الرابع صحيح که در اینجا نمیتوانم از ذکر تقدیر مرحوم علامه مجلسی خود داری نمایم و از دعای خیرایشانرا فراموش کنم گرچه بعضی از کوته فکran نسبت به آن مرحوم اظهار بی‌علاقگی میکنند که چرا تمام اخبار را از صحاح وضعاف نقل کرده است ولی بی‌انصافی میکنند، آن بزرگوار تمام منابعی را که امروز دست رسی ما بآنها میسر نیست در اختیار ما گذاشته و زحمات بسیاری کشیده خداوند حقایشانرا بر ما شیعیان حلال کند، مقام علمی مرحوم علامه بزرگوار و تحقیقات مهمی که در فقه دارند برابر باب تحقیق با مطالعه مرآت العقول پوشیده نمیباشد.

حدیث اول: ابوعلی‌الاشهری عن محمد بن عبدالجبار عن صفوان بن یحیی عن منصور بن حازم عن ابي عبد الله عليه السلام قال كان رسول الله صلى الله عليه [وآله] وسلم يقضى بشاهد واحد مع يمين صاحب الحق.

حدیث دوم حدیثی است که در تهذیب جلد ۶ صفحه ۲۷۲ روم ۱۳۰ و در استبصار جلد ۳ صفحه ۳۲ رقم ۱۰۸ و در کافی صفحه ۳۵۰ باب شهادة الواحد و یمن المدعی حدیث ۸ میباشد و مرحوم مجلسی در مرآت العقول جلد ۴ صفحه ۲۲۶ فرموده است: الثامن صحيح و عليه الفتوى . حدیث چنین است:

احمد بن محمد بن عیسی عن علی بن الحکم عن ابي ایوب الخزاز عن محمد بن مسلم عن ابي عبد الله عليه السلام قال: كان رسول الله صلى الله عليه [وآله] وسلم في الدين شهادة رجل واحد و يمين صاحب الدين ولم يجز في الهلال الا شاهد عدل (۱).

در اینجا روایت دیگری را نیز مقتضی میدانم نقل نماید که بهمان طریقی که اهل سنت بصورت تحدیث از آباء نقل کرده اند در اینجا نیز بدان نحو روایت شده است این روایت در تهذیب جلد ۶ صفحه ۲۷۵ رقم ۷۴۸ و در استبصار جلد ۳ صفحه ۳۳ رقم ۱۱۲ و در فروع کافی در همان جلد ۲ صفحه ۳۵۰ بایی که مذکور گردید حدیث ۱- میفرماید که پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله وسلم در دین شهادت یکتا مرد را با قسم صاحب دین اجازه میفرمود و در هلال (مقصود رؤیت هلال است) جز شهادت دو شاهد عادل را اجازه نمیداد .

دوم روایت شده است ، حدیث از حماد بن عیسی چنین است :

قال سمعت ابا عبد الله عليه السلام يقول حدثني ابي ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قضى بشاهد ويمين .

طریق این حدیث در دو کتاب شیخ از حسین بن سعید از حماد بن عیسی میباشد . میدانیم که طریق شیخ به حسین بن سعید صحیح است ، مقام حسین بن سعید و حماد بن عیسی هم در نزد شیعه بسیار بزرگ و مورد وثوق کلیه علماء میباشد بنا بر این طریق این حدیث در تهذیب صحیح است ولی طریق آن در کافی علی بن ابراهیم از پدرش که ابراهیم بن هاشم باشد از حماد بن عیسی است و مرحوم مجلسی این سند را به حسن توصیف فرموده است علت آن اینست که ابراهیم بن هاشم در طریق حدیث است با استفاده از تذیلاتی که دانشمند محترم آقای شریفزاده گلپایگانی بر جلد اول مسالك الافهام الی آیات الاحکام فاضل جواد صفحه ۱۲۸ و ۱۲۹ نوشته اند مستدلاً نسبت به توثیق ابراهیم بن هاشم توضیح دادماند . مرحوم مجلسی اعلی الله مقامه الشریف در مرآت العقول همه جا حدیث ابراهیم بن هاشم را به حسن توصیف میفرماید ولی توثیقی را که از مرحوم مجلسی نقل شده در کتاب اربعین مجلسی صفحه ۱۵۴ حدیث ۳۵ میباشد که در شرح حدیث مزبور تصریح به وثاقت ابراهیم بن هاشم کرده .

عبارت مرحوم سید داماد (۱) هم در رساله چهارم از کتاب رواح صفحه ۴۸ جالب است که نقل آن در اینجا مناسب بنظر میرسد فرموده است :

۱- میرداماد - میر محمد باقر بن شمس الدین محمد استرآبادی الاصل اصفهانی المنشأ والموطن، نجفی المدفن، اشراق التخلّص، میر داماد الشهرة و گاهی به داماد و سید داماد نیز ملقب و دخترزاده محقق کرکی علی بن عبدالمالی و پدرش به دامادی محقق مذکور مفتخر بوده و بهمین جهت به داماد شهرت یافته و بعد از وفات او اراثاً لقب مشهوری افراد خانواده او که من جمله همین میرداماد است گردید و گویند که محقق کرکی حسب الامر رؤیائی حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام دختر خود را به عقد ازدواج شمس الدین محمد فوق در آورده که بفرموده آن حضرت فرزندی از او ظاهر خواهد شد که وارث علوم انبیاء و اوصیاء میباشد لیکن بعد از چندی پیش از آنکه فرزندی بوجود آید آن دختر یافته و محقق از بی نتیجهگی ظاهری آن رویای رحمانی در حیرت بوده تا بار دوم باز در خواب آن حضرت فرمود که همانا مراد ما دختر دیگر است بوده نه این دختر متوفی اینک آن امر جهان مطاع را امثال -

«ان امره اجل وحاله اعظم من ان يتعدل ويتوق بموثق غيره بل غيره يتعدل ويتوق بتعديله اياه وتوثيقه اياه» (۱)

بنابراین این حدیث از طریق کافی نیز صحیح خواهد بود .

— کرده و دختر دیگرش را به عقد شمس‌الدین در آورده و بعد از چندی همین میرداماد بوجود آمده و به مدارج عالی علمیه ارتقاء یافته و مصداق آن رویای رحمانی گردید و اینکه در السنه بعضی دائر و در قاموس الاعلام نیز خود میرمحمد باقر داماد پادشاه عباس ماضی دانسته و این لقب مشهوری داماد و میرداماد را نیز مستند بدان داشته همانا ناشی از قلت تتبع و بی اطلاعی از حال ایرانیان است. باری میر داماد از فحول و متبحرین علمای قرن یازدهم امامیه و اعظم فلاسفه و حکمای اسلامی و جامع علوم عقلیه و فرعیه و حکیم و بصیر و متکلم خبیر و در حل بعضی از مشکلات فقهیه و حدیثیه نیز بی نظیر بوده است . عقلیش از قیاس عقل بیرون، نقلیش از قیاس نقل فزون . اسکندر بیک منشی که معاصرش بوده در تاریخ عالم آرای عباسی در وصف این عالم ربانی گوید که در علوم معقول و منقول سرآمد روزگار خود و جامع کمالات صوری و معنوی و کاشف دقائق انفس و آفاق و در اکثر علوم حکمیه و فنون غریبه و ریاضی وقفه و تفسیر و حدیث درجه علیا یافته و فقههای عصر فتاوی شرعیه را به تصحیح آن جناب معتبر می‌شمارند و اشراقات فضائل و کمالاتش بر ساحت آمال طلبه علوم درخشان است . باری میر داماد در بعضی از مضافاتش خود را در مقام علمی با فارابی هم‌تراز و در ریاست حکمای اسلامی با شیخ‌الرئیس انباز داشته و علاوه بر مراتب علمیه در زهد و تقوی و عبادات و قیام او به وظائف مقرر دینیه نیز نوادری منقول و گویند که تمامی اوقات تکلیف خود را به جمعه و جماعت و ادای نوافل یومیه مواظبت داشته و یک نافلة از او فوت نشده و چهل سال در موقع خواب دراز نکشیده و در هر شبی نصف قرآن (پانزده جزو) خوانده و بیست سال هم مباحات را تا بحد وجوب و ضرورت نرساندی مرتکب نشدی و با شیخ بهائی معاش و نسبت بیکدیگر و وظائف ادب و احترام تمام و لو از صداقت و اخلاص خاص الخاص را معمول میداشته‌اند بطوری که نظیری آن در سلسله اهل علم خصوصاً بین معاصرین کمتر سراغ توان کرد . یگانه فیلسوف اسلامی ملا صدرا شیرازی و بعضی دیگر از اجلای وقت نیز از تلامذه میر بوده‌اند. مصنفات طرفه و عجیبه میر هم بسیار است (در ریحانة الادب ۴۸ کتاب را نام برده) که از آن جمله : الرواشح السماویة فی شرح الاحادیث الامیه میباشد . اشعار نفرو طرفه عربی

فارسی میر داماد نیز بسیار و چنانچه اشاره شد به اشراق تخلص مینموده و از اوست :

ای ختم رسل دو کون پیرایه تست

افلاک یکی منبر نه پایه تست

گر شخص ترا سایه نیفتد چه عجب

تو نوری و آفتاب خود سایه تست

وفات میر داماد در هنگام تشریف بزیارت عتبات عرش درجات در سال ۱۰۴۰ یا ۴۱ یا ۴۲ هجری قمری ما بین کربلا و نجف واقع و جنازه به نجف اشرف نقل و در آن ارض اقدس دفن گردید . (نقل از ریحانة الادب جلد ۴ صفحات از ۱۱۷ الی ۱۲۱)

۱- مقام او بالاتر و موقیبت او بزرگتر است از اینکه بخواهد بوسیله معدل یا موثق عدالت و وثاقتش ثابت شود بلکه غیر او بوسیله توثیق و تعدیل وی وثاقت و عدالتش ثابت میشود.